

Природа та еволюція
документальної літератури

УДК 821.161.2 – 32.09

О. О. Бровко

ГЕРАЛЬДИКА Й ЕМБЛЕМАТИКА
ЯК ПРЕДМЕТ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Українське літературознавство має значні досягнення у висвітленні проблем функціонування в художньому творі таких різноманітних явищ, як універсалізм бароко, барокова свідомість, барокова культура. Дослідженню філософсько-естетичних, теологічних, мистецтвознавчих аспектів національної стильової версії цього явища присвячені роботи М. Возняка, Д. Горбачова, І. Заярної, І. Іваньо, М. Кашуби, В. Кречотня, С. Кримського, А. Макарова, О. Мишанича, Д. Наливайка, М. Ольховик, О. Пахльовської, М. Сулими, В. Соболя, Л. Ушкалова, Д. Чижевського, В. Шевчука, І. Юдіна-Ріпуна та інших науковців. „Формування барокової культури в Україні історично пов'язане з духовним становленням української нації, отожд, у певному сенсі, виконує етнокреативні функції, тобто є присутнім складником процесу переробки українцями світового досвіду на власній етнічній основі, створення національної іпостасі „історичного універсуму” (А. Тойнбі) людства”, – слушно зауважив С. Кримський [1, с. 23]. За умов доволі продуктивного й вичерпного дослідження інтелектуальної й духовної специфіки бароко на полі гуманітарних наук є місце для подальших теоретичних рефлексій і узагальнень. Залишається актуальною потреба аналізу домінантних принципів художнього мислення та структурування текстів доби бароко, зокрема української барокової літератури. Передусім ідеться про прийоми введення в текст основної оповіді вставних новел, відомі ще в античній літературі й акцептовані давнім українським письменством. Інкорпорування окремих історій у тексти проповідей і літописів спирається на ренесансні й барокові європейські джерела. В. Кречотень наголошує, що така художня практика була прикметою „появи в тогочасному слухацько-читацькому середовищі „соціального замовлення” на власне новелістичні жанри” [2, с. 348]. Також поширювалися так звані „приповідні казочки” – вмонтовані у проповідь оповідання будь-якого характеру, які мали унаочнити церковне вчення (середнє бароко) [3, с. 192].

Метою статті є окреслення ролі геральдичних конструкцій та емблематики в українській бароковій прозі. У процесі дослідження залучено термінологію з інших галузей знань, зокрема і допоміжних

історичних дисциплін – емблематики і геральдики. У роботах із семіотики та теорії комунікації наголошено на символічному й емблематичному наповненні геральдичних образів. Відмінності між геральдикою та емблематикою означені Л. Ушкаловим. Дослідник зосереджується на емблематичній поезії, але пропонується модель може бути спроектована й на епіку. Українська емблематична поезія розвивалася здебільшого на ґрунті церковно-релігійному. Коли ж ідеться про світське письменство, то за найповажніший її ґатунок, за твердженням Л. Ушкалова, слід уважати поезію геральдичну, особливістю якої було відносно вільне тлумачення символіки шляхетських клейнодів: сонць, зірок, корон, хрестів, мечів, стріл тощо [4, с. 39].

Також поняття „геральдична конструкція” має в літературознавстві і культурології специфічне значення. Специфічною формою співвідношення текстів, референції та дифузії є взаємонакладання за принципом „mise en abyme”. Прийом „mise en abyme” („конструкція у вигляді прірви”) відомий у геральдиці, коли на більшому щиті зображено менший. Укладачі „Енциклопедії постмодернізму” подають цей термін без перекладу, спираючись на А. Жіда та Л. Делленбаха [5]. Термін був запроваджений А. Жідом: „У творі мистецтва я хотів би знайти самий суб’єкт цього твору, переведений у масштаб персонажів... Так, у певних картинах Мемлінга або Квентіна Мециса невеличке кругле й темне люстро віддзеркалює інтер’єр кімнати, в якій ця картина малюється” [6, с. 278]. Дослідження Л. Делленбаха „Дзеркальна оповідь: есе про mise en abyme”, опубліковане англійською мовою під назвою „Дзеркало в тексті” (1989), пропонує таке визначення: „будь-який аспект, вміщений у творі, який виявляє схожість із твором, включає його в себе” [6, с. 279]. Висновок М. Ямпольського здійснено на основі аналізу кінематографічного матеріалу, проте він має загальний мистецький характер, оскільки, в потрактуванні культуролога, геральдична конструкція „створює лише ілюзорну гру відсилань, референцій, щоразу акцентуючи одне й те саме – гру кодів, вияв репрезентацій, структурний ізоморфізм” [7, с. 72]. На думку дослідника, у таких структурних формах передусім не розкривається новий смисл, а радше „за рахунок повтору стає більш відвертим, унітарним. „Цитати тут уподібнюються до червоного олівця учителя” – підсумовує М. Ямпольський [7, с. 73]. Геральдичні конструкції як предмет наукових досліджень цікавлять культурологів, літературознавців, лінгвістів. Так, М. Шаповал розглядає їх в аспекті інтертекстуальності української драматургії; А. Атлас досліджує потенціал конструкцій з вкладеними прецедентними текстами казок; К. Соліветті зосереджується на плітках як „mise en abyme” у структурі „Мертвих душ” М. Гоголя.

У поезії бароко нову семантичну перспективу отримала емблема, первинно пов’язана з геральдикою. Традиційно поняття

геральдики асоціюють лише з гербовими формами, проте вживання геральдичної термінології передбачає взаємодію символів і знаків. Д. Наливайко наголошує на тому, що „посилений інтерес літератури бароко до емблематики витікає із властивого їй прагнення до наочності, причому не тільки до наочності візуальної, а й тієї, що призначалася для внутрішнього, „духовного зору” [8, с. 66]. Ю. Лотман згадує барокові храмові настінні розписи в Чехії, де розповсюджений мотив янгола в рамці знаходить промовисте художнє вирішення: рама імітує овальне вікно, на підвіконні „сидить” намальована фігурка, одна ліплена ніжка якого ніби звисає з рамки. Таким чином, текст являє собою живописно-скульптурне поєднання, а „гло за спиною фігури імітує синє небо й уявляється проривом у просторі фрески” [9, с. 78]. Симультанність як художній прийом, започаткований поетикою бароко, покликаний передати одночасно різні миттєві фрагменти, активно засвоювався майстрами живопису, архітектури, літератури та став предметом спостережень для семіотиків. Таким чином, під геральдичною конструкцією розуміється симультанне повторення основного зображення на його внутрішньому елементі за принципом ізоморфізму.

Елементи барокової поетики спостерігаються в геральдичних конструкціях „Історії Русів”. У літописі поєднані низка промов Б. Хмельницького, П. Полуботка, І. Мазепи, усні перекази, поетичні фрагменти, образи-картини (батальні сцени) та, за визначенням В. Шевчука, „оповідання-новели на взір опису загибелі Батурина чи історії діди́ча Горського” [10, с. 466]. Подвійне подвоєння, як правило, сприймається не як прикмета всього полотна, а лише його частини. В цьому випадку „відбувається різке підвищення ступеня умовності, що оголює знакову природу тексту як такого” [11, с. 76]. При цьому точка зору розглядається як самостійний структурний елемент, що може бути відокремлений „у вигляді усвідомленої та самостійної сутності” [11, с. 76].

Чільною прикметою геральдичних віршів (епіграм) було відносно вільне тлумачення символіки шляхетських „клейнодів: сонць, зірок, місяців, корон, хрестів, мечів, стріл, списів тощо”. До трьох типів знаків, запропонованих Ч. Пірсом (іконів, символів, індексів) [12], О. Григор’єва додає емблему як аналітичну абстракцію, поєднання образотворчого, конкретного, просторового, абстрактного та ідеологічного компонентів [13, с. 78 – 88]. Емблематичність літописної барокової стилістики уособлює релігійно-символічні, дидактичні, світські мотиви. Дослідник О. Михайлов наголошує на тому, що епоха бароко з її художнім мисленням мала одну генеральну властивість, яка дивним чином узгоджується з внутрішньою побудовою барокових творів, з їхньою перерваністю, відокремленням смислових елементів [14]. Інструментом такого мислення й виступала емблема, яка немов навмисно була вигадана для того, щоб зручно та виразно заповнювати лакуни, передбачені загальною організацією барокового тексту. С. Кримський зазначає, що

„з-посеред-сили-силенної емблематичних образів в українському бароко найпоширенішими були ті, що так чи так дотичні до ідеї мудрості” [1, с. 44].

Отже, цей факт дає змогу залучати при розгляді питань барокової поетики загальний мистецтвознавчий досвід, щоб увиразнити й зберегти цілісність аналізованих текстів – як естетичну, так і семіотичну, адже те, що відбувається в ситуації інкорпорування в текст однієї жанрової форми іншого, фактично є складно організованими геральдичними конструкціями. Д. Чижевський звернув увагу на відмінності геральдичних та емблематичних текстів. За його спостереженням, гербові вірші мають в Україні значно старшу традицію, аніж звичайні емблематичні. Водночас герби як атрибути міської культури були поширені вже на початку емблематики в часи Ренесансу, а найрізноманітніші спроби зв'язати витовмачення гербів з емблемами можна знайти на Заході з самих початків геральдики [15, с. 189 – 243].

Сакральність, езотеричний подієвий контекст, опозиції небесного та земного, риторична спрямованість і власне специфіка барокового художнього мислення, яке передбачає наявність прихованого, непізнаного, визначає логіко-оповідну структуру новелістичних текстів у складі літописів. Засвоєння й синтез спільних європейських цінностей відбувалися на засадах глибинної національної традиції, саме тому в геральдичних вставках переважають національно-визвольні мотиви, емблематика здебільшого має політичний характер, а вставні тексти є алегорично-притчевим віддзеркаленням історичних подій. Уславлення лицарської звитяги визначало ідейний зміст барокових творів різних жанрів. Наприклад, у мистецькій культурі українського бароко розроблялася тематика гравюр із панегіричним зображенням І. Мазепи, П. Сагайдачного, Д. Апостола та інших історичних діячів, до панегіриків тяжіють й чисельні емблематичні поезії. Синкретизм постає домінантним принципом барокової художньої системи в єдності її мистецьких, релігійних, етико-філософських та національно-історичних вимірів. В. Соболев так коментує зв'язок основного й інкорпорованого текстів: „...через трагічне потрясіння, шляхом викрашення барокової роз'яреності почуттів активізувати думку, відчуття, емоції читача, щоб той неодмінно наклав фантастичний план зображуваного на реальну основу і співвідніс роздуми літописця про долю свого багатостраждального народу (у новелі вони ідуть у підтексті) із суголосними в усьому творі” [16, с. 150]. Такий художній прийом суголосний практиці популярної в добу бароко геральдичної поезії. Отже, доцільно говорити про ізоморфізм основного (літописного) та геральдичного (новелістичного) текстів. Під ізоморфізмом як загальним науковим поняттям розуміється подібність властивостей окремих елементів або їх сукупностей, яка визначає здатність до взаємної заміни цих складових. Методологічний принцип ізоморфізму передбачає відповідність між елементами й виразно виявляється в текстах, де два

повідомлення за допомогою взаємного накладання включені в єдину текстову структуру. Оригінальністю відзначається дослідження О. Астаф'євим зв'язків текстів-донорів і текстів-реципієнтів на матеріалі Літопису руського за Іпатіївським списком і давньопольських хронік XVII – XVIII ст. [17, с. 319 – 348]. Літопис Л. Боболинського, що, за спостереженням В. Шевчука, „засвідчує перехід од ренесансної до барокової поетики”, має „новелістичні блоки” – „Повість про Івоню” та „Повість про Підкову”). В історико-мемуарній прозі новелістичні складові відзначаються змістовою цінністю. Так, до літопису Григорія Граб'янки входить твір „Звідки Палій постав”, названий повістю [10, с. 450]. В. Соболю наголошує на розвиткові літературної традиції. „Величкове оповідання про Глухівську битву, – пише дослідниця, – започатковує в „Повіствованії” цілу серію вставних творів військово-героїчної та історико-романтичної тематики – про напад турків на Запорізьку Січ, про Сіркову війну на Крим, про другий похід турків на Чигирин та облогу Чигирина, про взяття Азова, про облогу Казикермана (у розділі XXXVI-му) та про війну з турками в Європі (у розділі XXXVIII-му). З точки зору прикметних рис авторської поетики оповідання про Глухів можна вважати мовби генеральною репетицією до створення цілого циклу мистецьки довершених творів” [16, с. 208]. В. Буряк звернув увагу на те, що „за допомогою художньої архітекτονіки С. Величко створює декілька виразних емоційних контрапунктів” у контексті макромонтажу інформаційних періодів смислово-дійового сюжету [18, с. 211].

Геральдичною конструкцією є й новела про сатира – виклад четвертої пісні „Звільненого Єрусалима” Т. Тассо С. Величком. Італійський поет створив цей текст близько 1575 року, поема здобула світову славу, була сприйнята в слов'янському світі. У 1618 році видано польський переспів П. Кохановського, а 1620 року сербсько-хорватську мовну версію уривків поеми запропонував І. Гундулич. Відомо, що український переклад поеми здійснено зусиллями ченців уніатів-василіян. В. Перетць наводить переконливі аргументи на користь того, що основою слугував польський текст П. Кохановського [19]. Цей твір став зразком оспівування лицарських подвигів в ім'я віри, усвідомлення історичних проблем та пошуків засобів їх розв'язання. Новела про сатира в літописі С. Величка набуває оригінального звучання завдяки засвоєнню елементів фольклорної поетики, уведенню образу прихованого оповідача-самовидця. Панегіричний пафос гротескно-фарсової промови Люцифера на адресу нечистої сили, що нищила українців „чварними війнами і сум'яттям” переходить у план тотального знищення „хозаро-руського народу” [20, с. 209]. Як зауважила В. Соболю, „новела про сатира є найбільш філософічною в „Повіствованії”, всі інші новели й оповідання (а вони переважно героїко-військового характеру, з відчутною дозою в них батальних сцен) є віддзеркаленням, якщо брати кожен жанрову мікроструктуру зокрема, переважно одного якогось

домінуючого кольору в калейдоскопі Руїни-України” [16, с. 207]. Вставною новелою називає перероблену С. Величком четверту частину поеми „Звільнений Єрусалим” В. Шевчук. Як і В. Кречотень, В. Шевчук говорить про новелістичність барокової прози: „Літописець уміє вести свою розповідь цікаво, новелістичні структури завершувати якоюсь напруженою сценою (згадаймо хоча б опис Сіркового походу на Крим або прикінцевий епізод загибелі полоненого люду)” [10, с. 462]. Натомість Я. Дзира в статті „Італійські джерела в поемі „Великий льох” вважає новелу про сатира фантастичним оповіданням [21, с. 23]. Слушною є думка В. Соболя, яка наголошує, що важко погодитися „з безапеляційним віднесенням новели про сатира до розряду казок, що творилися на терені християнської культури, як це робить В. Шевчук, оскільки в ній мають місце ознаки народної демонології, дохристиянських вірувань українського народу в сили добра і зла” [16, с. 144]. Функціональне призначення вставної новели – „для забави ласкавого читальника” – вдало означено В. Соболю як варіацію „барокової маски, що приховує глибинні істинні мотиви” [16, с. 145]. Динаміки новелі надає зіткнення / протиставлення двох точок зору на зображені події. „Зосереджуючою миттю” (поняття В. Фащенко) є промова Люципера, яку В. Соболю називає вершиною „наскрізь гротескової картини, унікальної (як у контексті літопису, так і всієї давньоукраїнської прози загалом) у плані нестримності накопичення барокової техніки, якою Величко володіє з майстерністю віртуоза” [16, с. 150]. Варто погодитися з дослідницею й щодо наявності типового новелістичного пуанту, яким є стратегічний план винищення українців, котрі уособлюють благочестя та лицарство [16, с. 150].

Н. Пахсар'ян говорить про специфіку поєднання історій у межах більшої епічної форми за бароковим принципом контрапункту [22, с. 144]. У музикознавстві під контрапунктом розуміють мистецтво одночасного поєднання декількох мелодичних ліній, відношення між голосами. Певною мірою, виявом контрапунктної поетики є й аналізований твір. Композиційно новела міститься в літописі між епізодом взяття Чигирин Самойловичем та картиною походу турецького війська, отже, ця геральдична конструкція образно увиразнює один із драматичних періодів української історії. У сцені появи князя темряви в Недобірському лісі спостерігається асоціативний зв'язок із вторгненням турків до Чигирин. Л. Помпео зауважує, що „новела тлумачить історичні факти як вияв Божого провидіння, яке може перетворити їх у поле боротьби між добром і злом. Цей уривок можна вважати авторським прийомом, який переносить читача з площини історичної оповіді в площину епічну, відповідно до тогочасних принципів бароко” [23, с. 116]. Отже, новелістична геральдична конструкція належить до контексту літопису С. Величка та є дзеркальним відображенням конфлікту попереднього й наступного епізодів основного тексту.

Важливе узагальнення здійснює В. Кречотень: „Розглянуті типові форми вияву художньої свідомості в стародавній українській прозі були перспективними в плинні літературного розвитку. Культивуючи їх, українське письменство нагромаджувало технічний досвід художнього зображення, поступово прямуючи до синтезу всіх цих форм у прозовому оповіданні” [2, с. 433]. Ідеться про численні новелістичні вкраплення в зразки української історико-мемуарної прози та подальший розвиток цієї традиції як у межах реалістичної естетики, так і в контексті літератури необароко. У добу бароко закорінене, за твердженням М. Ласло-Куцюк, вивільнення жанру роману з полону казкових схем [24, с. 194]. Дослідниця говорить про системи помноженого числа дзеркал у структурі роману, згадує термін „синкрисис” (зіставлення), яким у риторичній традиції позначали своєрідне зведення характеристик і композиційних прийомів, застосованих у художній прозі античності [24, с. 248]. Трансформацію барокового художнього досвіду демонструє необарокова проза („Дім на горі” В. Шевчука, „Дванадцять обручів” Ю. Андруховича, „Храм на болоті” Г. Тарасюк та ін.).

Отже, в давній українській літературі інкорпоровані тексти спиралися на барокову ідею поєднання непеєднуваного, особливу роль символів та емблем, віру у вищу духовну реальність, збагачену національним колоритом і осмисленням історичних подій. Подальша художня практика пропонує інші функціональні модифікації автономних компонентів, включених у структуру епічного твору.

Список використаної літератури

- 1. Кримський С.** Менталітет українського бароко / Сергій Кримський // Українське бароко : [у 2 т.] / [наук. та літ. ред. Л. Ушкалов]. – Х. : Вид-во „Акта”, 2004. – 636 с. – (Б-ка Державного фонду фундаментальних досліджень). – Т. 1. – С. 23 – 45.
- 2. Кречотень В.** Українська барокова проза / Володимир Кречотень // Українське бароко : [у 2 т.] / [наук. та літ. ред. Л. Ушкалов]. – Х. : Вид-во „Акта”, 2004. – 636 с. – (Б-ка Державного фонду фундаментальних досліджень). – Т. 1. – С. 332 – 443.
- 3. Літературознавство** : словник основних понять ; [пер. з нім. А. Цяпа]. – Тернопіль : Богдан ; Штуттгарт – Ваймар : Й. Б. Метцлер, 2008. – 278 с. – („Metzler kompakt”).
- 4. Ушкалов Л.** Есеї про українське бароко / Леонід Ушкалов. – К. : Факт – Наш час, 2006. – 284 с. – (Серія „Висока полиця”).
- 5. Dällenbach L.** Le récit spéculatif: Essai sur la mise en abyme / L. Dällenbach. – P., 1977. – 247 p.
- 6. Енциклопедія** постмодернізму / Чарлз Е. Вінквіст, Віктор Е. Тейлор; [пер. з англ. Віктор Шовкун]. – К. : Вид-во Соломії Павличко „Основи” 2003. – 503 с.
- 7. Ямпольский М. Б.** Память Тиресия : Интертекстуальность и кинематограф / Ямпольский Михаил Бенеаминович. – М. : РИК „Культура” 1993. – 456 с. – („Философия по краям”).
- 8. Наливайко Д. С.** Українські поетики й риторики епохи бароко : типологія літературно-критичного мислення та

художня практика / Д. С. Наливайко // Наук. зап. НаУКМА : Філолог. науки. – 2001. – Т. 48. – 2001. – С. 3 – 18. **9. Лотман Ю. М.** Внутрі мислящих миров. Человек – текст – семиосфера – история / Ю. М. Лотман. – М. : Языки рус. культуры, 1996. – 464 с. **10. Шевчук В.** Поетика бароко в українських літописах / Валерій Шевчук // Українське бароко : [у 2 т.] / [наук. та літ. ред. Л. Ушкалов]. – Х. : Вид-во „Акта”, 2004. – 636 с. – (Б-ка Державного фонду фундаментальних досліджень). – Т. 1. – С. 447 – 467. **11. Літературознавча** енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – Т. 2. – К. : ВЦ „Академія”, 2007. – 624 с. – (Енциклопедія ерудита). **12. Пирс Ч. С.** Начала прагматизма / Пирс Чарльз Сандерс / [пер. с англ. В. В. Кирющенко, М. В. Колопотина]. – СПб. : Лаборатория метафизических исследований при филос. фак., 2000. – Т. 2 : Логические основания теории знаков. – 352 с. – (Метафизические исследования). **13. Григорьева Е. Г.** Эмблема и сопредельные явления в семиотическом аспекте их функционирования / Е. Г. Григорьева // Труды по знаковым системам. 21: Символ в системе культуры / [ред. Ю. М. Лотман]. – Тарту, 1987. – С. 78 – 88. – (Учён. зап. Тартус. гос. ун-та; вып. 754). – 145 с. **14. Михайлов А. В.** Поэтика барокко: завершение риторической эпохи [Електронний ресурс] / А. В. Михайлов // Историческая поэтика. – М., 1994. – Режим доступа : http://www.philol.msu.ru/~forlit/Pages/Biblioteka_Mikhailov_Baroque.htm. **15. Чижевський Д.** Українське літературне бароко : Вибрані праці з давньої літератури / Дмитро Чижевський. – К. : Обереги, 2003. – 576 с. **16. Соболев В. О.** Літопис Самійла Величка як явище українського літературного бароко / В. О. Соболев. – Донецьк : МП „Отечество”, 1996. – 336 с. **17. Астаф’єв О.** Текст-донор і текст-реципієнт : трансформація давньоруських літописів у польських хроніках / Олександр Астаф’єв // Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту імені Володимира Гнатюка. Серія „Літературознавство”. – Т. : ТНДУ, 2011. – Вип. 31. – С. 319 – 348 с. **18. Буряк В. Д.** Поетика інформаційно-художньої свідомості. Еволюція форм і методів вираження інформації (факту) в контексті інтелектуалізації творчої свідомості : [монографія] / В. Д. Буряк. – Д. : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2001. – 390 с. **19. Перетц В. Н.** „Освобожденный Иерусалим” Т. Тассо в украинском переводе конца XVII – начала XVIII вв. / В. Н. Перетц // Перетц В. Н. Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVI – XVIII веков. – Л., 1928. – С. 168 – 234. **20. Величко С. В.** Літопис / С. В. Величко ; [пер. з книжн. укр. мови, комент. В. О. Шевчука ; відп. ред. О. В. Мишанич]. – Т. 2. – К. : Дніпро, 1991. – 642 с. **21. Дзира Я.** Італійські джерела в поемі „Великий льох” / Ярослав Дзира // Всесвіт. – 1964. – № 5. – С. 21 – 26. **22. Пахсарьян Н. Т.** Генезис, поэтика и жанровая система французского романа 1690 – 1760-х гг. / Н. Т. Пасхарьян. – Днепропетровск : Пороги, 1996. – 269 с. **23. Помпео Л.** „Новела про сатира” Самійла Величка: джерела і літературні моделі / Помпео Лоренцо // Літературознавство:

Матеріали IV Міжнародного конгресу українців, (Одеса, 26 – 29 серп. 1999). – К. : ТОВ „Вид-во «Обереги»”, 2000. – Кн. 1. – С. 113 – 118.
24. Ласло-Куцюк М. Засади поетики / Магдалена Ласло-Куцюк. – Бухарест : Критеріон, 1983. – 396 с.

Бровко О. О. Геральдика й емблематика як предмет літературознавчих досліджень

Дослідження міжкультурних комунікацій в художньому просторі розкриває універсальність естетики бароко. У пропонованій розвідці залучено термінологію з інших галузей знань, зокрема допоміжних історичних дисциплін – емблематики і геральдики. Статтю присвячено геральдичній конструкції як художньому прийому й особливості емблематичного зображення в українській бароковій літературі. У роботі системно відрефлектовано корпус текстів, у яких геральдичні конструкції мають різне функціональне призначення; осмислено типологію та емблем і геральдичних конструкцій; актуалізовано проблеми й перспективи дослідження структуротвірного чинника поетики у вітчизняному літературознавстві; систематизовано способи інкорпорування фрагментів в основну оповідь; простежено логіку художніх практик творення української барокової прози через категорії жанру та літературного прийому.

Ключові слова: геральдична конструкція, емблема, епіка, бароко.

Бровко Е. А. Геральдика и эмблематика как предмет литературоведческих исследований

Исследование межкультурных коммуникаций в художественном пространстве раскрывает универсальность эстетики барокко. В предлагаемом исследовании привлечена терминология вспомогательных исторических дисциплин – эмблематики и геральдики. Статья посвящена геральдической конструкции как художественному приему в украинской барокковой литературе. В статье системно исследовано корпус текстов, в которых геральдические конструкции имеют различное функциональное назначение; осмыслено типологию эмблем и геральдических конструкций; актуализированы проблемы и перспективы исследования структурообразующего фактора поэтики в отечественном литературоведении; систематизированы способы инкорпорации фрагментов в основное сказание; прослежена логика художественных практик украинской барокковой прозы через категории жанра и литературного приема.

Ключевые слова: геральдическая конструкция, эмблема, эпика, барокко.

Brovko O. O. Heraldry and emblems as a subject of study of literature research

The article centers on the employment of the heraldic construction artistic method and the peculiarities of images in the Ukrainian Baroque prose. The research of the transcultural communications in the artistic space, allows to define Baroque aesthetics as the universalistic functions. The object of our investigation were both literary works of Ukrainian Baroque writers. Terminology of auxiliary historical disciplines is attracted in the offered research – emblematica and heraldry. The article reveals the main symbols of Ukrainian baroque art, their meaning and context, influence on the process of art. In the work the corps of texts in which heraldic construction have different functional destination are reflected systematically; the typology of the heraldic construction, emblem are comprehended; the problems and prospects of research a poetics structure-forming factor in the literature studies are brought up to date; the ways of short stories incorporation into the main story are systemized; the logic of artistic practices in the Ukrainian Baroque prose through the category of genre and literature device is retraced. The theoretical stylistic model formed on the basis of the books on poetics and rhetorics of the XVII – XVIII th centuries finds its confirmation in the then literary practice. On the one hand, Ukrainian low baroque penetrates deeply into the folk culture, on the other one it is closely connected with baroque book culture. On the level of baroque poetics folk culture legalized as one of the sources of baroque intertextuality.

Key words: the heraldic construction, emblem, epics, Baroque.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2013 р.

Прийнято до друку 27.09.2013 р.

Рецензент – доктор філол. н., проф. Галич О. А.

УДК 82 – 94.09+008

І. А. Веретейченко

**ЄВРОПЕЙСЬКА ТРАДИЦІЯ
В УКРАЇНСЬКОМУ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ ПРОСТОРИ**

Одним із питань є ідея європеїзму в Україні, що постійно перебуває у центрі дискурсів про ідентичність і викликає пристрасні полеміки про шляхи розвитку культури, зокрема літератури. Для цього література мала б розчинити двері до світової духовності й політикуму, тому в центр уваги письменника ставився не тільки вияв української духовності, а також своєрідне пристосування до сучасного стану в світі.